

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-24>

УДК 338:633.1

ПРОБЛЕМИ РИНКУ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

PROBLEMS OF GRAIN MARKET IN UKRAINE AND WAYS OF SOLVING THEM

Мірошник Роман Олександрович

кандидат економічних наук,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1408-8619>

Баглай Ірина Євгенівна

кандидат економічних наук,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5440-2601>

Miroshnyk Roman, Bahlai Iryna

Lviv Politechnic National University

Стаття присвячена вивченню та дослідженню основних проблем ринку зернових культур в Україні та розробленню шляхів розвитку ринку у майбутньому. Охарактеризовано сучасний стан посівних площ до вторгнення Російської федерації та під час військової агресії. Авторами проаналізовано показники, що характеризували та ринку зернових культур в Україні у 2015–2021 роках: посівні площі, валовий збір та урожайність. Досліджено тенденції минулих років щодо експорту вітчизняних зернових культур в різні країни світу. Авторами проаналізовано обсяги закупівель зернових культур країнами-імпортерами в українських аграріїв протягом 2020–2021 років. Окреслено перспективи розвитку ринку зерна в Україні в майбутньому: стабілізація військово-політичної ситуації в країні, матеріально-технічне забезпечення українським аграріїв посівним матеріалом та паливом. Авторами визначено фактори, що мають негативний вплив на ринок зернових культур України. За результатами досліджень у статті запропоновано шляхи вирішення проблем на ринку зернових культур України та окреслено основні напрями його розвитку.

Ключові слова: розвиток, експорт, ринок зерна, зернові культури, посіви

The article is devoted to the study and research of the main problems of the grain market in Ukraine and the development of ways to develop the market in the future. The development of the grain market is one of the strategically important for Ukraine's economy. The high level of grain yield not only guarantees the food security of the state, but also of the countries-importers of Ukrainian grain products. Until 2022, the Ukrainian grain market showed positive trends in its development. The analysis of statistical data shows an increase in the size of sown areas, gross harvest and grain yield during 2015–2021. However, the beginning of hostilities on the territory of Ukraine changed everything. The military aggression of the Russian Federation against Ukraine is purposefully aimed at destroying the Ukrainian economy, and especially the agricultural sector, in order to cause global panic over Ukrainian grain. Due to the fact that about 20% of the territory of Ukraine is under occupation, as well as active hostilities in some regions, the 2022 sowing campaign failed to be completed in full. On the territory of Kherson, Zaporizhia, Donetsk, Luhansk regions there are facts of theft and export to the Russian Federation of agricultural machinery and grain crops, mining of sown areas. Repeatedly, the Russian military's missile strikes were aimed at destroying agricultural infrastructure, including elevators and grain depots. Ukrainian ports are being blocked in the Black and Azov Seas. This does not allow importers to export grain crops from Ukraine in the required quantities. The high level of grain supply in the middle of the country has led to falling product prices. Therefore, farmers faced another problem – achieving a break-even level of their own production. The article outlines recommendations for reducing the negative impact of factors on the development of the grain market of Ukraine in modern conditions: stabilization of the military-political situation in the country, involvement of partner countries in the diplomatic process of unblocking seaports, providing Ukrainian farmers with seeds, fuel and agriculture equipment, creation of safe working conditions (demining of sown areas), maximum sowing of grain crops in safe regions, application of innovative technologies in the production and storage of grain crops.

Keywords: development, export, grain market, grain crops, crops.

Постановка проблеми. Розвиток ринку зернових культур є одним із стратегічно важливих для економіки України. Високий рівень урожайності зерна не лише гарантує продовольчу безпеку держави, але й країн-імпортерів української зернової продукції. У сучасних умовах збройної агресії Російської Федерації та веденням активних бойових дій на значній території України виникла ціла низка проблемних ситуацій, що тягнуть за собою зменшення кількості посівних площ, падіння рівня урожайності зернових культур, зниження рівня експорту зернової продукції та багато інших. Саме тому надважливого значення набуває детальне дослідження проблем ринку зернових культур в Україні та окреслення перспективних напрямів його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні проблематиці розвитку ринку зернових культур в Україні присвячено низку наукових праць. Проблематику вітчизняного ринку зерна, його перспективи та розвиток у своїх працях досліджують такі науковці, як Альбещенко О.С. [3], Барановська О.Д. [5], Гаража О.П. [1], Грищенко О.Ю. [6], Ільчук М.М. [5], Євтушенко В.Д. [5], Козак О.А. [6], Коновал І.А. [5], Кравчук Н. [2], Менчинський О. [2], Томчик О. [2], Черемісіна С.Г. [4]. та інші вчені.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну теоретико-методологічну базу досліджень в галузі ринку зернових культур перед українськими аграріями постають проблеми подальшого розвитку в умовах військової агресії Російської федерації, що потребує перегляду перспектив розвитку ринку зерна та формування заходів для подальшого його функціонування.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основним завданням статті є перегляд проблем розвитку ринку зернових культур в Україні та окреслення перспектив їх подальшого розвитку в умовах військової агресії Російської федерації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан економіки України у 2022 році характеризується значними руйнуваннями та збитками, що спричиненні військовою агресією Російської федерації: захопленні території, зруйновані підприємства, вивезена техніка та обладнання. Військова агресія не оминула й аграрний ринок. Через те, що під окупацією перебуває близько 20% території України, а також веденням в окремих регіонах активних бойових дій, посівну кампанію 2022 року не вдалося виконати у повному обсязі. Як зазначають в Міністерстві аграрної політики та продовольства України, цього року було засіяно лише

75% посівних площ України. Таким чином, очікується зниження рівня урожайності зернових культур порівняно із 2021 роком [9].

Питання кількості зібраного урожаю зернових культур у 2022 році турбує не лише громадян України, також ситуацію активно відслідковує світове співтовариство. Адже, український аграрний ринок до 2022 року забезпечував збіжжям не лише 40-мільйонну Україну, а й ще 190 країн світу, при цьому залишалася тенденція до зростання обсягів виробництва. Україна вирізнялася потужним потенціалом задля збільшення виробництва зернових культур, якому сприяло динамічно зростаючий попит на світових ринках на українське зерно. Протягом останніх п'яти років Україна впевнено експортувала понад 40 млн тонн зернових культур, а у 2020 році вже понад 55 млн. тонн [4].

Щодо посівних площ, то найбільші площі під пшеницю були зосереджені у Запорізькій, Одеській, Харківській та Дніпропетровській областях, під кукурудзу – в Полтавській, Вінницькій, Чернігівській, Черкаській, Сумській, Кіровоградській та Дніпропетровській, під ячмінь – в Одеській, Миколаївській, Дніпропетровській, Запорізькій та Херсонській областях. Протягом 2015–2020 рр. лідерами за урожайністю пшениці стали Сумська, Харківська, Тернопільська, Чернігівська, Хмельницька, Львівська, Полтавська, Івано-Франківська, Рівненська, Волинська, Черкаська та Вінницька області [4].

В той же час північна частина України (Полісся) та гірські райони є зонами з низькою родючістю ґрунтів, що не придатні до вирощування зернових культур. Єдиним ефективним джерелом надходження коштів у даному регіоні для абсолютної більшості сільськогосподарських виробників залишається продукція озимих зернових. Останніми роками відбувається нарощування виробництва зерна в усіх регіонах країни, не залежно від природно-кліматичних умов та якості ґрунтів [1].

Козак О.А. та Грищенко О.Ю. [6] вважають, що зернове господарство найбільшою мірою пов'язане з природним середовищем та земельними ресурсами, а також основними матеріально-технічними засобами аграрного сектору, рівень використання яких залежить від організації виробництва, технології й інших чинників, у тому числі кліматичних умов.

Кравчук Н., Менчинський О., Томчик О. [2] зазначають, що покращення ринку зернових культур потребує оновлення зернозбирального парку, розширення інфраструктури для зберігання зерна, удосконалення структури та впровадження досягнень селекції і насінництва,

застосування біотехнологій у виробництві зерна, покращення матеріально-технічної бази аграрних підприємства, забезпечення аграріїв високоякісним посівним матеріалом та паливом.

Ситуація на ринку зернових культур кардинально змінилася у лютому 2022 року. Військова агресія Російської федерації проти України цілеспрямовано направлена на знищення української економіки, а передусім аграрного сектора з метою спричинення світової паніки навколо українського зерна. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, станом на 01.04.2022 прогнозовані площі посіву основних ярих сільськогосподарських культур під урожай 2022 року на контрольованій Україною території складають 13438,4 тис. га, що на 3477,9 тис. га менше від показника минулого року [8]. Це зумовлено окупацією та введенням активних бойових дій на території Херсонської, Запорізької, Донецької, Луганської областей; пограбуванні українських аграріїв (розкрадання та вивезення в Російську федерацію с/г техніки та зернових культур); замінуванні посівних площ та знищення інфраструктури.

З метою виявлення перспектив розвитку ринку зернових культур в Україні потребує дослідження їх урожайності за минулі роки. Для цього проаналізовано посівні площі в Україні, валовий збір зернових культур та урожайність з 1 гектара посівних площ, що наведено в таблиці 1.

Отже, як можна простежити з таблиці 1, що посівна площа сільськогосподарських угідь в Україні щорічно зростала. У 2015 році посівна площа становила 14738,4 тис. га, у 2016 році посівна площа склала 14337,1 тис. га., у 2017 році посівна площа – 14623,6 тис. га, у 2018 році посівна площа становила вже 14839,4 тис. га. Протягом 2019-2021 років посівна площа в Україні тільки зростала, зокрема у 2019 році під посівну було задіяні 15318,1 тис. га сільськогосподарських угідь, у 2020 році засіяли 15392,2 тис. га земель, а у

2021 році була рекордна кількість сільськогосподарських угідь під посівну – 15943,9 тис. га.

Щодо валового збору українськими аграріями зернових культур, то за 2015–2021 роки цей обсяг змінювався. У 2015 році українські аграрії зібрали 60125,82 тис. тонн збіжжя, у 2016 році зібрали 66088,0 тис. тонн збіжжя, у 2017 році зібрали 61916,66 тис. тонн зернових культур. У 2018 році валовий збір суттєво зріс до 70056,53 тис. тонн збіжжя, що на 8139,87 тис. тонн було більше, ніж у 2017 році, або на 13,15%. У 2019 році валовий збір зернових культур продовжував зростати – до 75143,2 тис. тонн, що було на 5086,67 тис. тонн було більше, або ж на 7,26%, ніж у 2018 році. У 2020 році українські аграрії зібрали лише 64933,39 тис. тонн зернових культур. У 2021 році ж встановлено рекорд по валовому збору – 85680,1 тис. тонн, що було на 20746,71 тис. тонн більше, ніж у 2020 році, або на 31,95%. Рекордний урожай зернових культур зменшує ймовірність голоду для населення України у 2022–2023 роках.

Щодо урожайності посівних площ, то вона щороку змінювалася. У 2015 році урожайність становила 41,1 центнери зернових культур з 1 гектара, у 2016 році зросла до 46,1 центнери зернових культур з 1 гектара, у 2017 році зменшилася до 42,5 центнери зернових культур з 1 гектара. У 2018-2019 роках спостерігалося зростання урожайності: якщо у 2018 році зібрали 47,4 центнери зернових культур з 1 гектара, то у 2019 році – 49,1 центнери зернових культур з 1 гектара. У 2020 році спостерігається спад урожайності – лише 42,5 центнери зернових культур з 1 гектара. У 2021 році встановлено рекорд урожайності зернових культур – 53,8 центнери зернових культур з 1 гектара. Це вдалося досягти за рахунок сприятливих кліматичних умов та використання прогресивних форм ведення сільського господарства.

Таблиця 1

Посівні площі, валовий збір та урожайність зернових культур в Україні протягом 2015–2021 рр.

Рік	Посівна площа, тис га	Валовий збір, тис т	Урожайність, ц/га
2015	14738,4	60125,82	41,1
2016	14337,1	66088,0	46,1
2017	14623,6	61916,66	42,5
2018	14839,4	70056,53	47,4
2019	15318,1	75143,2	49,1
2020	15392,2	64933,39	42,5
2021	15943,9	85680,1	53,8

Джерело: дані Державної служби статистики України [7]

Дослідники Ільчук М.М., Коновал І.А., Барановська О.Д., Євтушенко В.Д. [5] зазначають, що урожайність зернових культур виступає основним фактором стабілізації пропозиції на ринку зерна. На рівень урожайності зернових культур значною мірою впливають як погодні умови, так і рівень ресурсного забезпечення виробників зерна. У виробників з обмеженим доступом до фінансових ресурсів і сучасних технологій рівень урожайності зернових культур характеризується великою варіацією по роках залежно від погодних умов. Водночас у підприємствах, які здійснюють виробництво зерна інтенсивним способом, рівень урожайності зернових культур має меншу варіацію. Інтенсивні технології вирощування зернових культур, крім підвищення врожайності, забезпечують зазвичай вищу ефективність виробництва зерна.

Велика урожайність посівних площ в Україні призводить до надлишку зернових культур, які йдуть на експорт. Основні країнами-імпортерами зернових культур з України у 2021 році наведено в таблиці 2.

Отже, як можна простежити з таблиці 2, що найбільшими імпортерами зернових культур України у 2020–2021 роках було ряд світо-

вих країн. Зокрема, найбільшим імпортером виступає Китай, що закупив зернових культур у 2020 році на суму 1854823,8 тис. дол. США, або ж 19,46% від всього обсягу. У 2021 році Китай збільшив закупівлю обсяги зернових культур до 2552513,9 тис. дол. США, або ж 20,68% від всього обсягу, що було на 697690,1 тис. доларів США більше. На другому місці Єгипет, що імпортував зернових культур на суму 1119389,4 тис. доларів, або ж 11,23% всього обсягу у 2020 році. У 2021 році Єгипет збільшив обсяги закупівлі зернових культур до 1386442,4 тис. дол. США, або ж 11,23% всього обсягу, що було на 267053,0 тис. доларів США більше. Замикає трійку лідерів Туреччина, що імпортувала у 2020 році 473418,3 тис. доларів США, або ж 4,97% всього обсягу. У 2021 році Туреччина наростила обсяги закупівлі зернових культур в Україні – до 918339,7 тис. дол. США, або ж 11,23% від всього обсягу, що було на 267053,0 тис. доларів США.

Щодо інших країн-імпортерів, то у 2021 році Індонезія закупила в Україні зернових культур на суму 749759,7 тис. дол. США, або ж 6,07% всього обсягу; Іспанія закупила на суму 644882,9 тис. дол. США, або ж 5,22%

Таблиця 2

Найбільші імпортери зернових культур з України у 2020–2021 роках

Країна призначення	2020 р.		2021 р.		Відхилення, (+,-)	
	Вартість, у тис. дол. США	Питома вага, %	Вартість, у тис. дол. США	Питома вага, %	Абсолютне, тис. дол. США	Відносне, %
Китай	1854823,8	19,46	2552513,9	20,68	+697690,1	+37,61
Єгипет	1119389,4	11,75	1386442,4	11,23	+267053,0	+23,86
Туреччина	473418,3	4,97	918339,7	7,44	+444921,4	+93,98
Індонезія	546711,2	5,74	749759,7	6,07	+203048,5	+37,14
Іспанія	543182,4	5,70	644882,9	5,22	+101700,5	+18,72
Нідерланди	513148,9	5,38	552213,6	4,47	+39064,7	+7,61
Іран	227890,3	2,39	533326,3	4,32	+305436,0	+134,03
Пакистан	258379,7	2,71	354830,4	2,87	+96450,7	+37,33
Лівія	264662,3	2,78	341608,1	2,77	+76945,8	+29,07
Туніс	346986,8	3,64	306102,8	2,48	-40884,0	-11,78
Ізраїль	229795,5	2,41	277257,4	2,25	+47461,9	+20,65
Саудівська Аравія	155360,2	1,63	266431,4	2,16	+111071,2	+71,49
Марокко	256490,9	2,69	266068,8	2,16	+9577,9	+3,73
Італія	159815,4	1,68	237563,4	1,92	+77748,0	+48,65
Ліван	184217,7	1,93	230350,2	1,87	+46132,5	+25,04
Бангладеш	316730,7	3,32	217293,4	1,76	-99437,3	-31,39
Ємен	144410,2	1,52	206407,6	1,67	+61997,4	+42,93
Республіка Корея	281766,4	2,96	204104,9	1,65	-77661,5	-27,56
Інші країни	1652489	17,34	1629470	17,00	-23019,0	-1,39
Разом	9529669,1	100,00	12343875,2	100,00	+2814206,1	+29,53

Джерело: дані Державної служби статистики України [7]

всього обсягу; Нідерланди закупила на суму 552213,6 тис. дол. США, або ж 4,47% всього обсягу; Іран закупив на суму 533326,3 тис. дол. США, або ж 4,32% всього обсягу.

Щодо інших країн-імпортерів, то їх частка в сукупному обсязі закупівлі зернових культур була меншою 3,0%. Зокрема, у 2021 році Пакистан закупив зернових культур в обсязі 354830,4 тис. дол. США, або ж 2,87% від всього обсягу; Лівія закупила зернових культур в обсязі 341608,1 тис. дол. США, або ж 2,77% від всього обсягу; Туніс – 306102,8 тис. дол. США, або ж 2,48% від всього обсягу; Ізраїль – 277257,4 тис. дол. США, або ж 2,25% від всього обсягу; Саудівська Аравія – 266431,4 тис. дол. США, або ж 2,16% від всього обсягу; Марокко – 266068,8 тис. дол. США, або ж 2,16% від всього обсягу; Італія – 237563,4 тис. дол. США, або ж 1,92% від всього обсягу; Ліван – 237563,4 тис. дол. США, або ж 1,87% від всього обсягу; Бангладеш – 217293,4 тис. дол. США, або ж 1,76% від всього обсягу; Ємен – 206407,6 тис. дол. США, або ж 1,67% від всього обсягу; Республіка Корея – 204104,9 тис. дол. США, або ж 1,65% від всього обсягу.

На інші країни, частка яких в закупівлі зернових культур в підсумку становила менше 1,0%, припадало у 2020 році 17,37% від всього обсягу зернових культур, або ж 1652489,0 тис. дол. США. У 2021 році інші країни закупили зернових культур на суму 1629470,0 тис. дол. США, або ж 17,0% від всього обсягу. Це було на 23019,0 тис. дол. менше, ніж у 2020 році, або ж на 1,39%. Сумарно імпортери закупили в українських аграріїв зернових культур в обсязі 9529669,1 тис. дол. США у 2020 році, а у 2021 році цей обсяг зріс до 12343875,2 тис. дол. США, що було на 2814206,1 тис. дол. США, або ж на 29,53%.

Основні обсяги експорту зернових культур в Україні до початку військової агресії Російської федерації до покупок спрямовувались через порти Миколаєва та через порти Південної Одеси, Чорноморська. Сумарно це 95% зернових вантажів, що вивозили морськими шляхами. Ще 5% припадало на Маріуполь та Бердянськ. Здебільшого зернові культури в порти везли залізницею. Від початку воєнних дій на території України експорт зерна через портові термінали був зупинений [10].

Більшість експорту зернових культур сьогодні забезпечують залізничні перевезення. Експорт йде в порти на Дунаї та напряму в румунський морський порт Констанца, а також в порти країн Балтії. В середньому транспортування залізницею та автомобільним транспортом додає до

вартості зернових культур від 20% до 40% [9].

Отже, основною проблемою для ринку зернових культур в Україні стала військова агресія Російської федерації, що має на меті не допустити українське зерно на світовий ринок та спричинити голод. Блокування українських портів у Чорному та Азовському морі не дозволяє імпортерам вивозити зернові культури з України у необхідних обсягах. Здійснюються незначні перевезення залізничним та автомобільним транспортом. Однак, велика частина зібраного урожаю зернових так і залишається на складах, що є дуже ризиковим у сучасних умовах. Неодноразово, ракетні удари російських військових були спрямовані саме на знищення аграрної інфраструктури, зокрема елеваторів, складів із зерновими. Крім того, наявність високого рівня пропозиції зернових культур в середині країни спричинила падіння цін на продукцію. Тож, перед аграріями постала ще одна проблема – досягнення рівня беззбитковості власного виробництва.

Зниження рівня негативного впливу факторів на розвиток ринку зернових культур України у сучасних умовах можливе завдяки активній державній підтримці аграрного сектору, впливу міжнародних партнерів на ситуацію, що склалася навколо українського зерна. Шляхами вирішення проблем на ринку зернових культур є: стабілізація військово-політичної ситуації в країні, забезпечення українським аграрієм посівним матеріалом, паливом та с/г технікою, створення безпечних умов праці (розмінування посівних площ), максимальні посіви зернових культур в безпечних регіонах, застосування інноваційних технологій при виробництві та зберіганні зернових культур. Це дозволить Україні пережити кризовий 2022 рік та з оптимізмом готуватися до викликів у 2023 році. Зменшення впливу військової агресії Російської федерації, розблокування морських портів та пошук альтернативних шляхів для експорту зернових культур дозволять зменшити ймовірність світового голоду і т.д.

Висновки. Результати проведених досліджень показують, що до 2022 року спостерігалась позитивна тенденція розвитку ринку зернових культур в Україні. Про це свідчить зростання протягом останніх років кількості посівних площ, валового збору та урожайності зерна. Однак, військова агресія Російської Федерації докорінно змінила цю ситуацію. Цього року спостерігається зменшення кількості посівних площ через активні бойові дії на території Херсонської, Харківської, Запорізької, Донецької та Луганської областей. Також існують проблеми із зберіганням зерна та його транспортуванням. Зокрема, блокування морських портів не дозво-

ляє експортувати значні запаси зернових до інших країн світу. Тож існує проблема браку зернових та продовольчої кризи світового масштабу. Таким чином, існуюча ситуація на ринку зернових культур України потребує рішучих кроків щодо стабілізації військово-політичної ситу-

ації в державі, залучення до цього процесу не лише вищого керівництва України, але й інших світлових лідерів країн-партнерів. Важливою є державна підтримка аграріїв шляхом забезпечення посівним матеріалом, паливом, надання пільгового кредитування тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гаража О.П. Розвиток та напрями підвищення ефективності зерновиробництва сільськогосподарських підприємств України. *Економіка та суспільство*. 2021. № 27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-44>
2. Кравчук Н., Менчинський О., Томчик О. Зростання економічної ефективності зерновиробництва. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-21>
3. Альбещенко О.С. Європейський досвід забезпечення сталого розвитку аграрного сектора сільських територій. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-1>
4. Черемісіна С.Г. Ринок зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2021. № 2. С. 48–58. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102048>
5. Ільчук М.М., Коновал І.А., Барановська О.Д., Євтушенко В.Д. Ринок зерна в Україні та його стабілізація. *Економіка АПК*. 2019. № 4. С. 29–38. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201904029>
6. Козак О.А., Грищенко О.Ю. Розвиток зернової галузі в Україні на сучасному етапі. *Економіка АПК*. 2016. № 1. С. 38–47. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201601038>
7. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
8. Офіційний веб-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: www.minagro.gov.ua
9. Як вплинула війна на посівну, пальне, експорт, продбезпеку та елеваторну інфраструктуру АПК. *Гаряча агрополітика*. URL: <https://agropolit.com/blog/502-yak-vplinula-viyna-na-posivnu-palne-eksport-prodbezpeku-ta-elevatornu-infrastrukturu-apk>
10. Проблеми експорту зерна через ЄС та потужностей зберігання в Україні. *Головний елеваторний сайт країни*. URL: <https://elevatorist.com/blog/read/761-eksport-cherez-suhoputni-shlyahi-do-yes-mojlivosti>

REFERENCES:

1. Garazha O. (2021) Rozvytok ta napriamy pidvyshchennia efektyvnosti zernovyrobnytstva silskohospodarskykh pidpriemstv Ukrainy [Development and directions of increasing the production efficiency of agricultural enterprises of Ukraine]. *Economy and Society*, no. 27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-44>
2. Kravchuk N., Menchynskiy O., Tomchik O. (2021) Zrostannia ekonomichnoi efektyvnosti zernovyrobnytstva [Increase in the economic efficiency of grain production]. *Economy and Society*, no. 32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-21>
3. Albeshchenko O. (2022) Yevropeyskyi dosvid zabezpechennia staloho rozvytku ahrarynoho sektora silskykh terytorii [The European experience of the sustainable development of the agricultural sector in rural areas]. *Economy and Society*. Vol. 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-1>
4. Cheremisina S.H. (2021) Rynok zernovykh kultur v Ukraini: analiz suchasnoho stanu ta perspektyvy rozvytku [Grain market in Ukraine: analysis of the current state and development prospects]. *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 48–58. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102048>
5. Ilchuk M.M., Konoval I.A., Baranovska O.D., Yevtushenko V.D. (2019) Rynok zerna v Ukraini ta yoho stabilizatsiia [Development of the grain market in Ukraine and its stabilization]. *Ekonomika APK*, no. 4, pp. 29–38. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201904029>
6. Kozak O.A., Hryshchenko O.Yu. (2016) Rozvytok zernovoi haluzi v Ukraini na suchasnomu etapi. [The current features of grain branch development in Ukraine]. *Ekonomika APK*. Vol. 1, pp. 38–47. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201601038>
7. Ofitsiyniy veb-sait Ukrzaliznytsi [Official site of Ukrzaliznytsia]. Available at: <https://www.uz.gov.ua>
8. Ofitsiyniy veb-sait Ministerstva ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Official site of Ministry of Agrain Policy and Food]. Available at: www.minagro.gov.ua
9. How the war affected sowing, fuel, exports, food security and elevator infrastructure. *Hariacha ahropolityka*. Available at: <https://agropolit.com/blog/502-yak-vplinula-viyna-na-posivnu-palne-eksport-prodbezpeku-ta-elevatornu-infrastrukturu-apk>
10. Problems of grain exports through the EU and storage facilities in Ukraine. *Holovnyi elevatornyi sait krainy*. Available at: <https://elevatorist.com/blog/read/761-eksport-cherez-suhoputni-shlyahi-do-yes-mojlivosti>